

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

BRUKARSAMVERKAN I UTBILDNINGEN AV SOCIONOMER

Birgitta Bergsten
Peter Beresford
Namu Nambiar

April 2009

Förord

Med denna rapport från en granskningspanel bestående av Peter Beresford, Birgitta Bergsten och Namu Nambiar är det dags att sätta punkt för ett projekt som finansierats av NSHU – Myndigheten för nätverk och samarbete inom högre utbildning. NSHU upphörde officiellt 1 jan 2009 men det arbete som Peter, Birgitta och Namu har granskat består. Att stärka brukares (personer med egna erfarenheter av vård, behandling och omsorg) perspektiv inom utbildningen av socionomer är ingen ny tanke. Den har fått förnyat bränsle av flera skäl. Ett har att göra med en ökad acceptans för att dessa personers ska ha rätt att medverka i olika sammanhang i samhället, dvs ett slags utökad demokratisk plattform för personer som befinner sig i underläge och i utsatta positioner. En annan har att göra med uppmärksamheten för att skapa en evidensbaserad vård och behandling. Att vård ska vara till nytta för brukare kan tyckas självklart men behöver inte så i praktiken. Men genom att interventioner bör baseras på vetenskaplig kunskap (t.ex. från utvärderingar och forskning), professionellas expertis och erfarenhet samt brukares och patienters upplevelser av denna vård betonas samspelet av olika kunskapsformer. Traditionellt har socionomutbildningen lyft fram de två förstnämnda perspektiven medan just brukarens har fått stå i skymundan. Vi har lidit brist på idéer och på såväl en värderande inblick som en överblick i det som trots allt sker.

När vi nu sammanställer en granskningsrapport från en expertpanels bedömning av hur åtta socionomutbildningar har lyckats med denna ambition är det i förhoppning om att det ska leda till fortsatt engagemang och utvecklingslust. De första grundstenarna har lagts, nu är det dags att bygga vidare! Jag vill härmed rikta mitt varma tack till det utmärkta arbete som panelen har genomfört samt dessutom tacka alla övriga medverkande. Ett stort antal personer har berörts som informanter. Ni har utan knot medverkat i intervjuer och ni har arbetat med en omfattande självvärdering. Lycka till i det fortsatta arbetet!

Lund, april 2009

Verner Denvall

Docent i socialt arbete, projektledare.

Innehållsförteckning

Förord	1
1 BRUS-projektet	3
2 Utformningen av de olika projekten	5
3 Panelens arbete	9
4 Erfarenheter från BRUS-projektet	10
5 Kommentar från brukare i två BRUS-projekt	15
6 Intryck från intervjuer med lärare och ledning	16
7 Intryck från intervjuer med studenter	17
8 Återkommande teman	18
9 Hinder och möjligheter i brukarsamverkan i socioonomutbildningen	19
Bilaga 1	
Selfassessment	22
Bilaga 2	
Beresford: Service User Involvement In The UK And Sweden: An initial comparison	26

1. BRUS-projektet

Åtta av socialhögskolorna (institutionerna för socialt arbete) i Sverige samarbetar sedan 2005 kring formerna för ökad brukarmedverkan inom socionomutbildningen – BRUS. I den rådande diskursen om vikten av att utveckla ett kunskapsbaserat socialt arbete talas det framför allt om olika former av evidens som vilar på vetenskaplig grund. Avsikten i BRUS-projektet är i stället att uppvärdera kunskap som bygger på erfarenheter av utanförskap och marginalisering och att finna framgångsrika pedagogiska former.

I BRUS provas ett antal uppslagsrika förslag att involvera brukare inom socionomutbildningen, att identifiera framgångsrika mekanismer och att implementera dessa inom utbildningen. Idéerna har tagits fram gemensamt under framtidsverkstäder vid olika lärosäten 2006 där det har deltagit lärare, studenter och organisationer. Frågan om brukarens eventuella medverkan skär rakt in i kontroverser kring makt, kring kunskapens värde, vad en utbildningsinstitution får och bör ägna sig åt och inte minst vem som är behörig att förmedla den ”rätta” kunskapen till blivande socialarbetare: den professionella yrkeskåren, akademien eller den behandlade klienten. För att få perspektiv på arbetet och för att få lämplig input inför fortsättningen inbjöds en panel av personer särskilt förtrogna med socionomutbildning och med brukarmedverkan att granska det utvecklingsarbete som förekommit vid de olika lärosätena.

Denna rapport utgör panelens summerade synpunkter, här beskrivs även hur institutionerna för socialt arbete har arbetat och deras resultat.

Projektstarten

Socialhögskolan i Lund har sedan 2005 deltagit i Equal-projektet ”Vägar till arbetsmarknaden” med Basta arbetskooperativ som huvudansvarig (www.basta.se). Det övergripande syftet har varit att försöka minska utanförskap genom att öka möjligheten för marginaliserade grupper att få tillgång till arbetsmarknad och utbildning. Flera olika delprojekt har initierats och Socialhögskolan har deltagit genom en uppdragskurs ”Social Mobilisering och Förändringsarbete”, nu ”Socialt arbete som mobilisering och entreprenörskap”. Denna femveckors poänggivande kurs har sedan starten integrerats i en avslutande valbar kurs inom socionomprogrammet. 84 medlemmar från 27 brukarorganisationer har studerat tillsammans med 158 socionomstudenter. Det

kan noteras att andelen män i brukarorganisationernas studentgrupp vida överstiger det sedvanliga i en socionomstudentgrupp.¹

	Socionom- studenter	Studenter från orga- nisationer	Totalt
Kvinnor	128	30	158
Män	30	54	84
Totalt	158	84	242

Tabell 1. Antal kvinnor och män som deltagit i "mobiliseringskursen" vid Socialhögskolan i Lund 2005 – 2009.

Genom fortsatt stöd från Equal-fonden har utvecklingsarbete kring brukarmedverkan på andra socionomutbildningar kunnat uppmuntras.² En förfrågan riktades våren 2005 till samtliga större socionomprogram i Sverige, en viss geografisk spridning efterfrågades även. Enbart ett lärosäte – Institutionen för socialt arbete i Stockholm - avböjde medverkan. Ett viktigt syfte med detta spridningsprojekt har varit att tillvarata initiativ från brukar- och patientorganisationer samt från lärare och studenter. Dessutom har detta gett tillfälle till fördjupad kunskap och nätverksbyggande.

Strategin har varit att initiera och främja lokala processer med stor delaktighet. Arbetet inleddes våren 2006 med framtidsverkstäder vid sex lärosäten: Göteborg, Umeå, Örebro, Ersta-Sköndal högskola samt Växjö/Kalmar. Deltagarna hämtades från tre grupper: studenter, forskare/lärare/institutionsledning och brukarorganisationer. Därefter har även institutionen för socialt arbete i Östersund tillkommit där framtidsverkstaden skedde september 2008. Deltagarantalet varierade från 35 personer till ca 15 vid vardera utbildningsorten. Framtidsverkstad är en internationellt utformad, deltagarorienterad, demokratisk workshop – ett slags arbetande workshop - där det utvecklas konkreta handlingsplaner som bygger på deltagarnas initiativ (se Denvall & Salonen 2000; *Att bryta vanans makt. Framtidsverkstäder och det nya Sverige*, Studentlitteratur). Utfallet av verkstäderna blev mycket bra och ett stort antal konkreta handlingsplaner utformades.

---

¹ Denna kurs samt de kursansvarigas erfarenheter presenteras i ett antal artiklar och konferenspresentationer som finns tillgängliga via www.brukarmedverkan.se.

² Ca 3.7 milj kr varav 1 milj kr utgjort institutionernas medfinansiering.

Socionomutbildningarna tillfördes sedan 2 milj. kr som projektmedel 2008 för att driva brukarmedverkan som en pedagogisk innovation genom NSHU (www.nshu.se). NSHU:s uppdrag har varit att stimulera samverkan och pedagogiskt utvecklingsarbete inom högskolorna i Sverige. Socialhögskolan i Lund är mottagare av detta anslag. De åtta socionomutbildningarna (Lund, Växjö, Kalmar, Göteborg, Örebro, Ersta Sköndal, Östersund och Umeå) har på så sätt kunnat fördjupa det arbete som påbörjats och fått utrymme för fortsatt nätverksbyggande.

2. Utformningen av de olika projekten

Formerna för inflytande och dialog

Den kanske mest centrala frågan i lärosätenas samarbete med organisationerna har gällt former och räckvidd. Är det en villkorad medverkan eller kanske ett reellt inflytande, hur långt sträcker sig inflytandet och hur skall det organiseras?

Ersta Sköndal högskola har valt *forskningscirkeln* som en pedagogisk utvecklingsmetod för att skapa möjlighet för brukare att påverka socionomutbildningen. Den grundläggande tanken har varit att bilda forskningscirkel där både studenter och medlemmar i brukarorganisationer ingår. Cirkelarnas huvuduppgift är att kritiskt granska huruvida kursplaner, pedagogiskt upplägg och litteratur skapar förutsättningar för att brukares perspektiv på socialt arbete kommer fram i grundutbildningen. Forskningscirkelarna skall idealt fungera som en skuggutredning som kommer med egna förslag och idéer om nya grepp inom socionomutbildningen. På längre sikt är det tänkt att forskningscirkeln skall utveckla ett arbetssätt som skall bli en del av det ordinarie arbetet och av metodarsenalen för ett fungerande brukarråd med reellt inflytande. Valet av forskningscirkeln som arbetsmetod motiveras av att det är ett öppet och kreativt arbetssätt med ett antal möjliga variationer.

Den viktigaste målsättningen har varit att reellt påverka utbildningen så att blivande socionomer är bättre förberedda att möta och arbeta tillsammans med brukare och brukarorganisationer. Rent konkret har cirkeldeltagarna i en första fas systematiskt och kritiskt granskat existerande kursplaner och litteraturlistor och diskuterat alternativ litteratur och alternativa pedagogiska inslag i utbildningen. Framförallt har det första utbildningsårets uppläggning granskats mer ingående. Kursplaner och litteraturlistor har skickats ut i förväg och lärarrepresentanten, som också fungerat som diskussionsledare, har tillhandahållit kompletterande litteratur. Parallellt med genomgången har deltagarna diskuterat och kommit med idéer för hur en granskning kan utformas som får ett reellt inflytande på utbildningen. Dessa förändringsteman och idéer

för granskning och inflytande har sammanfattats i en rapport som är under utgivning; Sundh, Kenneth: *En rapport på vägen från forskningscirkeln som diskuterar brukarinflytande på socionomutbildningen vid Ersta Sköndal högskola*. Institutionen för socialt arbete. Ersta Sköndal Högskola.

Brukarmedverkan vid Örebro universitet har framför allt tagit form av ett *utvecklingsråd* som har ägnat sig åt brukarmedverkan i undervisningen. Det består av studenter, lärare och organisationsföreträdare/brukare och har träffats vid två tillfällen per termin. Rådets roll är rådgivande och rådet diskuterar olika frågor som berör socionomutbildningens praktikrelevans, dvs. vilka aspekter av det sociala arbetet som är viktiga att utveckla utifrån brukarens perspektiv och hur detta kan synliggöras i kursplaner och i den direkta undervisningen. Målet är att rådet skall bli ett permanent organ med reellt inflytande över socionomutbildningen.

Sedan utvecklingsrådet startades har det lämnats förslag till flera konkreta insatser. En brukardag på det generella socionomprogrammet har införts på termin ett och ett moment kring maktutövning ur brukarens perspektiv på termin två. Under hösten 2008 har studenterna läst kursen "Yrkeskunskap och yrkesidentitet" under utbildningens tredje termin. En del av kursen fokuserar etiska frågeställningar utifrån såväl teoretiska som praktiska perspektiv vilka sedan behandlas i etikseminarier. Studenterna får till uppgift att presentera ett etiskt dilemma vilket sedan skall analyseras och diskuteras i seminariegrupperna. En brukarrepresentant och en lärare från universitetet fungerar som seminarieledare och medverkar i de reflekterande samtalen. Diskussionerna förs fortgående i utvecklingsrådet om vilka inslag som är lämpliga och möjliga att ingå i kurserna för att därefter genomföras.

Ett tredje sätt att skapa en utökad dialog med organisationer provas av Växjö universitet i formen av *brukarkafé*. Idén härstammar från de diskussioner som fördes vid framtidsverkstaden där tanken på att skapa en mötesplats mellan studenter och brukare formulerades. Efter ett första möte har dessa fortsatt regelbundet. Omkring 20 organisationer är aktiva tillsammans med inbjudna studenter och lärare. En oväntad effekt av de fördjupade presentationer som sker vid varje tillfälle är de nya kontakter som tas mellan organisationer som upptäcker att de har mycket gemensamt. Några har därefter också börjat samarbeta i projektform. Ett konkret resultat är att organisationerna kunnat bjudas in som föreläsare i undervisningen, inslag som haft sin upprinnelse i kafédiskussionerna. Nästa steg innebär ett deltagande i revision av kursplaner och i utformningen av nya kurser för att utveckla högre kvalitet i socionomprogrammet. Brukarkaféerna har utformat ett särskilt arrangemang en gång per år i form av en konferensdag för organisationer och studenter; "Knytpunkt – möte på lika villkor". Mer än 50 organisationsföreträdare och ca

400 studenter var vid det första tillfället aktiva i seminarier och utställningar. Vid kommande tillfälle sker en fokusering på alkohol, droger och sociala frågor där olika perspektiv kommer att ventileras.

Kurser

I utvecklingen av brukarmedverkan har genomförande av kurser visat sig vara ett attraktivt koncept. Det har gällt fristående kurser som är särskilt utformade för organisationsföreträdare, obligatoriska kurser eller delkurser inom socionomprogrammet eller fristående kurser för socionomstudenter.

Inledningsvis beskrevs hur man på Socialhögskolan i Lund integrerat en *fristående kurs för brukare med en avslutande valbar kurs inom socionomprogrammet*. Den bärande idén har varit att skapa en lärandemiljö där studenterna får tillgång till kunskap från exkluderade gruppers möten med den svenska välfärden. För socionomstudenterna innebär detta att innehållet i den övriga programutbildningen kan fördjupas och problematiseras. För deltagare från organisationerna innebär det möten under nya former med blivande myndighetsföreträdare men också en möjlighet att formulera bärande strategier för hur deras organisationer skall utvecklas. Samtliga deltagare erhåller också teoretisk och praktisk kunskap om bland annat projektverksamheter och empowerment. Pedagogiskt används inslag som narrativa berättelser, dialogbaserade grupparbeten och framtidsverkstad. En stor del av arbetet består i tillitsskapande inslag, såväl i de tidskrävande kontakterna med organisationer före kursstart som under kursen. Samtliga kurser har utvärderats genom att deltagarna anonymt besvarat ett frågeformulär vid kursens inledning och ett vid kursens avslutning, vidare har de besvarat en öppen skriftlig enkät i samband med kursens internat (framtidsverkstad) samt en individuell muntlig och skriftlig (klotterplank) feedback vid kursens avslutning. Kursen är vintern 2009 föremål för en extern utvärdering/granskning av professor emeritus Bengt Börjeson. Denna är under utgivning (april 2009); Bengt Börjeson, Verner Denvall, Cecilia Heule, Arne Kristiansen: *Vi och Dom – Om att ifrågasätta en gränssättning*. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola).

Umeå universitet hade ursprungligen önskat att varje student skulle arbeta minst 100 timmar med obligatoriskt volontärarbete under utbildningen. Därefter skulle detta knytas till teoretiska perspektiv och etiska reflektioner. Fakulteten godkände dock inte dessa planer i form av ett nytt obligatoriskt praktikmoment. I stället har idén omformulerats till uppdragskursen *Frivilligt socialt arbete* om 7.5 ECTS som erbjuds socionomstudenter från ht 2008. Kursen har genomförts som nätbaserade föreläsningar, litteratur och seminarier vilka varvas med att studenterna arbetar med frivilligt socialt arbete. Studenten förbereder sig individuellt inför föreläsningar och seminarier genom läsning av litteratur i

relation till de erfarenheter de får i sitt frivilliga sociala arbete. Seminarierna spelar en central roll då studenten ges möjlighet att integrera sina erfarenheter av frivilligt socialt arbete med den kunskap de möter i föreläsningar och litteratur. Kursen ger grundläggande kunskap om frivilligt socialt arbete både avseende dess förutsättningar och innehåll. Några av de frågor som behandlas under kursen är: Hur är de frivilliga organisationerna organiserade, hur är de finansierade och vad skiljer frivilligt socialt arbete från professionellt socialt arbete? Kursen belyser dessutom etiska aspekter av frivilligt och professionsrelaterat arbete samt frivilligarbetarens roll i relation till de individer de möter i det frivilliga sociala arbetet.

Kalmar högskola bedriver from hösten 2008 kursen *Socialt förändringsarbete på lokal nivå genom brukarmedverkan*, 7.5 ECTS. Brukarorganisationer inbjuds att på ett aktivt sätt arbeta tillsammans med studenterna under kursen. Kursen baseras på en tidigare programkurs där organisationsrepresentanter deltagit som föreläsare. Deras inslag tenderade att bli relativt endimensionella, dvs. organisationsrepresentanten/erna talade och studenterna lyssnade följt av en kortare frågestund.³

För att förändra denna passiva medverkan arbetar nu studenterna i grupper som tillsammans med olika brukarorganisationer planerar ett tänkbart framtida projekt som de deltagande brukarorganisation skulle kunna driva, gärna tillsammans med socionomer. De träffar ett antal inbjudna brukarorganisationer, dels för att få en större inblick i organisationens arbete men också på en mer personlig nivå lära känna personer (brukare) med de specifika förutsättningar som de har. Projektet redovisas inför andra studenter och brukarorganisationer för att slutligen bedömas av en panel bestående av personer från brukarorganisationerna, högskolan och eventuell politisk/kommunal företrädare eller annan projektkunnig person.

Andra utbildningsinslag

Göteborgs universitet och Mittuniversitetet har satsat på en rad skilda inslag i sina utbildningsprogram för att främja brukarperspektiven i utbildningen. Strävanden att förankra detta har medfört täta planeringsmöten med institutionernas ledning och olika lärare.

Ett har varit arrangemang av *brukardagar*. En sådan har fokuserat bemötande och etik i förhållande till klienter och brukare. En annan har koncentrerat på inflytande och makt för brukarna och deras företrädare i mötet med offentliga tjänstemän och myndigheter. Dagarna har lagts upp med dels kortare föreläsningar och dels information och diskussion klassvis. Utvärderingen

---

³ Växjö universitet och Kalmar Högskola kommer att fusioneras från 2010 och ingå i det nya "Linnéuniversitetet". Något som förväntas leda till gemensamma kurser inom socionomprogrammen.

efteråt visade att många (både lärare och organisationsrepresentanter) ansåg att det var ett intressant program med mycket engagerade föreläsare men begränsad uppslutning från studenterna. En slutsats är att om de inte är schemalagda så har inslagen svårt att attrahera studenterna. Organisationsrepresentanterna vill gärna att institutionen prövar olika former av förmedling i kurser, studiebesök/fältstudier, temadagar och uppsatser.

Andra inslag har varit att söka initiera *forskning tillsammans med brukarorganisationers* företrädare. Ytterligare andra tätare samarbete med organisationer kring studenters uppsats- och projektarbeten eller ett internat på en behandlingsinstitution där studenter och intagna ungdomar delat vardagen en tid.

Inom Socialhögskolans i Lund socionomprogram har under tre terminer åtta organisationsrepresentanter engagerats som *handledare/bollplank* till studenterna på den kurs som avslutar själva socionomprogrammet.⁴ Detta har föregåtts av ett omfattande för- och efterarbete som har kunnat finansieras genom NSHU-projektet. Samtliga handledare har varit studenter på den tidigare nämnda mobiliseringskursen och därigenom fått en viss inblick i villkoren som socionomstudent. Deras uppdrag är att stödja studenterna och att tillhandahålla ett brukarperspektiv i samband med en omfattande uppgift där studenterna skall skriva en interventionsplan. Inslaget har blivit lyckat och uppskattat och förutsätter resurser för samordning och uppföljning.

3. Panelens arbete

Uppföljningen av BRUS-projektet har skett genom en självvärderingsenkät (se bilaga 1) riktad till de deltagande utbildningarna, ett platsbesök samt ett avslutande tvådagarsseminarium. Enkätsvaren utgjorde en del av förberedelsen för platsbesöken, vilka genomfördes av en panel bestående av Peter Beresford, Birgitta Bergsten och Namu Nambiar. Panelen är sammansatt utifrån deltagarnas särskilda kompetenser. Sålunda är Peter Beresford professor i social work vid Brunel University London, han är själv brukare av psykiatriskt stöd under lång tid och är ordförande i organisationen Shaping Our Lives (<http://www.shapingourlives.org.uk/>). Beresford är författare till ett stort antal forskningsrapporter och artiklar kring "Service-user involvement". Birgitta Bergsten är docent emirata i socialt arbete, hon har tidigare granskat sociala omsorgsutbildningar på uppdrag av Högskoleverket och är f.d. prefekt vid Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, Växjö universitet. Namu Nambiar slutligen är kooperatör vid Basta arbetskooperativ, har egna

---

⁴ Se <http://www.soch.lu.se/o.o.i.s/13615>.

erfarenheter som f.d. missbrukare och har en socionomutbildning. Hon har deltagit i kursen i Lund och föreläser på socionomutbildningen.

Som utomstående iakttagare av socionomutbildningen i Sverige har Peter Beresford också bidragit till uppföljningen genom att skriva ner några av sina reflektioner. I dessa görs tänkvärda jämförelser mellan Sverige och Storbritannien (se bilaga 2).

Vid platsbesöken mötte panelen de lärare som varit ansvariga för BRUS-projektet, andra lärare, institutionsledning, studenter, representanter för brukarorganisationer eller brukar-anknutna organisationer som t.ex. anhörig- och frivilligorganisationer.

Två av panelmedlemmarna medverkade vid vart och ett av platsbesöken nov 2008 enligt följande schema:

- Ersta Sköndal - Birgitta Bergsten och Namu Nambiar
- Göteborg - Peter Beresford och Birgitta Bergsten
- Lund - Peter Beresford och Birgitta Bergsten
- Umeå - Birgitta Bergsten och Namu Nambiar
- Växjö-Kalmar - Peter Beresford och Namu Nambiar
- Örebro - Peter Beresford och Namu Nambiar
- Östersund - Birgitta Bergsten och Namu Nambiar

Platsbesöket Växjö – Kalmar omfattar två utbildningar eftersom dessa som nämnts har ett nära samarbete och står inför en sammanslagning.

4. Erfarenheter från BRUS-projektet

En grundtanke i BRUS-projektet är att brukares kunskaper behövs för att utveckla socionomstudenternas yrkeskompetens och därigenom skapa bättre villkor för de människor som de kommer att möta i sitt arbete. En föreställning som får stöd av de nationella examensmålen för socionomer:

”För socionomexamen skall studenten

– visa sådan färdighet och förmåga som krävs för att utveckla och genomföra socialt arbete på olika nivåer i samhället i samarbete med de människor som berörs”

(Högskoleförordningen SFS 2006:1053, Examensordning, bilaga 2).

Med denna tydliga utgångspunkt framstår det som nödvändigt att försöka urskilja hur brukarmedverkan sker och kan utvecklas. Uppföljningen av BRUS-projektet ger inget entydigt svar på detta. Däremot kan erfarenheterna från

projektet bidra till att problematisera begreppet *brukarmedverkan* och visa på de vitt skilda möjligheter till brukarsamverkan som inryms och skulle kunna inrymmas i svenska socionomutbildningar.

Följande redovisning kommer inte att ske utbildning för utbildning. Det insamlade materialet används istället som en databas för att skilja ut viktiga erfarenheter, visa på problem eller möjligheter när det gäller att utveckla brukarmedverkan i socionomutbildningen. I de fall en utbildningsort nämns vid namn är det för att underlätta möjligheterna för intresserade att skaffa sig mer information. Först några viktiga begrepp.

Från brukarmedverkan till brukarsamverkan

I samtalen med de olika utbildningarna har begreppet *brukarmedverkan* ofta kommit att ersättas av begreppet *brukarsamverkan*. Kanske kan det vara ett tecken på att det skett en tankeförskjutning. Möjligen har brukarsamverkan en vidare och mera ”brukaraktiv” innebörd. Vi har i varje fall valt att uppfatta begreppsförskjutningen som ett tecken på en utvecklad förståelse för alla de olika möjligheter att involvera och samverka med enskilda brukare och brukarorganisationer som skett under BRUS-projektets gång.

I begreppet brukarsamverkan innefattar de olika lärosätena brukares eller brukarorganisationers *deltagande* eller *medverkan* i socionomutbildningen, t.ex. med information och kontaktskapande verksamhet och/eller med föreläsningar i enskilda avsnitt av utbildningen. I begreppet inbegrips också brukares eller brukarorganisationers reella *inflytande* över socionomutbildningen.

Brukarorganisationer och brukaranknutna organisationer

Inom ramen för BRUS-projektet har institutionerna skapat kontakter med olika typer av organisationer. Det kan röra sig om brukares egna organisationer men också om organisationer som på olika sätt företräder eller som frivilligt arbetar med brukare som t.ex. anhörigorganisationer eller frivilligorganisationer. I diskussionen görs ibland ingen skillnad mellan dessa. Alla betecknas som brukarorganisationer. Det kan sakna betydelse ibland, men i sammanhang där den personliga brukarerfarenheten är avgörande kan begreppsförvirringen skapa problem. För att markera skillnaden har vi valt att använda begreppet *brukaranknutna organisationer* när vi avser anhörig- och frivilligorganisationer.

Brukarsamverkans olika former

Det insamlade datamaterialet visar att brukarmedverkan vanligtvis förekommer som en speciell aktivitet någon gång per termin eller i enstaka undervisningsavsnitt i enskilda kurser. Dock ger några av BRUS-projekten exempel på mera omfattande samverkan med brukare.

Innan vi går in på vår värdering av den brukarsamverkan som redovisats vill vi bara peka på några möjliga former av brukarmedverkan i socionomutbildningen. Självfallet skulle brukare kunna medverka på den *nationella, politiska och administrativa nivån* i diskussioner och beslut som t.ex. rör dimensionering och etablering av socionomutbildningar nationellt. Brukares erfarenheter skulle kunna tas tillvara vid formuleringen av nationella mål och vid nationella utvärderingar av socionomutbildningen i landet. De erfarenheter från Storbritannien som Peter Beresford delgivit visar att brukare där har ett sådant reellt inflytande på den nationella utformningen av utbildningen av socialarbetare. Något motsvarande förekommer inte i Sverige.⁵

Också på den *lokala nivån* skulle brukare kunna delta i mera övergripande sammanhang som rör planering av en utbildning, beslut om lokala mål och beslut om pedagogisk strategi. Brukare kan givetvis också medverka såväl vid planering som genomförande och examination av kurser.

Brukarsamverkan i praktiken

Vi finner stora variationer både när det gäller intresset för och den faktiska samverkan med brukare som förekommer i de deltagande utbildningarna. Variationen kan till viss del förklaras med relativt stora skillnader i tidpunkt för starten av BRUS-projektet vid de olika utbildningsorterna.

Oftast förekommande är att brukare, brukarorganisationer och brukaranknutna organisationer på olika sätt informerar om sin verksamhet. Flera utbildningar har eller planerar någon form av mer eller mindre regelbundna *informations- eller kontaktmöten* med brukar- eller brukaranknutna organisationer. Det kan t.ex. röra sig om årliga s.k. brukardagar som har utformats på lite olika sätt, som t.ex. seminarier, föreläsningar eller diskussionsgrupper. En annan kontaktform är de s.k. brukarkaféer som utbildningen i Växjö anordnar en gång i månaden. Till kaféerna inbjuds studenter och lärare. Dock har intresset från dessa visat sig vara ganska svalt.

Brukares *medverkan i olika kurser* förekommer vid alla utbildningarna och just den typen av samverkan visade sig vara relativt okontroversiell. Vanligast är att någon representant för en brukar- eller brukaranknutna organisation deltar i undervisningen t.ex. med föreläsningar eller i diskussionsgrupper. Det kan nämnas att flera studenter pekade på att föreläsningsformen inte alltid är den bästa. Det kan vara mycket mera fruktbart att träffa brukare i små diskussionsgrupper.

---

⁵ Se Socialstyrelsen 2003: Brukarmedverkan i socialtjänstens kunskapsutveckling.

I andra hand medverkar brukare i utbildningen genom att *studenter söker upp brukarorganisationer* för att studera en verksamhet, genomföra intervjuer med eller diskutera med brukare eller representanter för brukare (som t.ex. anhörigorganisationer). Flera studenter uttryckte kritik mot att de i de fallen oftare träffade personal eller företrädare för brukare än de träffade brukare själva.

När det sedan gäller brukares *inflytande* på socionomutbildningen fann vi att några av utbildningarna har kommit längre än andra. Flera utbildningar diskuterar möjligheten att inrätta s.k. brukarråd med uppgiften att fungera som rådgivande vid utvecklingen av socionomprogrammet. Örebro gav det mest avancerade exemplet på brukarinflytande i sitt utvecklingsråd. Ersta Sköndal har förberett för ett brukarråd genom den forskningscirkel som redovisas en tidigare nämnd rapport (Kenneth Sundh: *En rapport på vägen från forskningscirkeln som diskuterar brukarinflytande på socionomutbildningen vid Ersta Sköndal högskola*. Institutionen för socialt arbete. Ersta Sköndal Högskola).

Vid några lärosäten har brukare deltagit vid *examinationer*. Med hänvisning till Högskoleförordningen uttrycktes tveksamhet på den punkten från flera håll. I Högskoleförordningen SFS 2006:1053, kap. 6 § 18 framkommer:

”Om inte annat är föreskrivet i kursplanen, skall betyg sättas på en genomgången kurs. Betyget skall bestämmas av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator).”

Tveksamheten grundas i de behörighetsregler som gäller för akademiska lärare (Högskoleförordningen Kap. 4 § 1-10). Däremot var de flesta positiva till att ha brukare som aktivt deltagande och rådgivande vid examinationer.

I t.ex. Göteborg diskuterades att anställa *brukare som mentorer*, som följer studenterna under hela studietiden. Lika väl som studenter får en handledare i den verksamhetsförlagda utbildningen och vid genomförandet av olika teoretiska uppgifter skulle studenterna kunna ha en brukare som mentor. I det sammanhanget pekade flera av utbildningarna på behovet av att skapa enhetliga och tydliga regler för utbildningskrav och betalning av verksamhetsanknutna handledare och att även arvoderingen av brukarmentorer borde regleras.⁶ I Lund har avlönade brukarmentorer under ett kursavsnitt redan prövats med mycket positivt resultat för både studenter och brukare.

---

⁶ En sammanställning har skett av regelverket vid arvodering när anställda har olika former av ersättningar från FK, AF A-kassa och socialbidrag. Den kan hämtas via www.brukarmedverkan.se.

De mindre utbildningsorterna påpekade att förutsättningarna för att engagera brukare är sämre för dem jämfört med de större städernas eftersom antalet brukar- och brukaranknutna organisationer i deras regioner är betydligt mindre och det betyder en hel del för möjligheterna att engagera och skapa intresse bland brukare.

Bristande överblick över möjliga samverkanspartners

Samtalen visar också tydligt att institutionerna har en bristande överblick över möjliga samverkanspartners i brukarleden i närområdet. Brukarsamverkan bygger ofta på att någon lärare råkar känna till någon speciell brukare eller brukarorganisation. Begreppet *brukare* är heller inte entydigt. Vem är brukare och vem kan företräda brukare? Ibland är gränserna otydliga mellan brukarorganisationer och frivilligorganisationer, mellan brukarorganisationer och anhörigorganisationer och till och med mellan praktiker och brukare.

Representanter för brukarorganisationerna pekar på att brukare som valt att organisera sig kan ha delvis andra synsätt än de som inte är organiserade. De kan vara i ett annat livsskede, är ofta inte längre brukare och har kontakter och erfarenheter som gett dem nya perspektiv på socialt arbete jämfört med dem som de hade som aktiva brukare.

Brukare som deltagit i samtalen menar också att det saknas samordning mellan brukarorganisationerna, vilket till någon del bottnar i bristande intresse för en sådan från organisationernas sida. Någon brukare tolkar detta som ett uttryck för organisationernas konkurrens om knappa resurser. Växjös exempel visar dock att bristen på samverkan kan motverkas om organisationerna ges tillfälle att träffas.

En idé som väckts är att inrätta en motsvarighet till dagens praktiksamordnare - en "*brukarsamordnare*". En person som med särskilt avsatt tid kan arbeta med att skapa kontakt med och informera och vägleda studenter och lärare i kontakt med brukar- och brukaranknutna organisationer.

Är brukarmedverkan något självklart positivt?

Är då brukarmedverkan i socionomutbildningen något självklart positivt? I samtalen besvaras frågan på olika sätt. De projektansvariga lärarna och representanter för brukarorganisationer visar genomgående positiva attityder. Också institutionsledning och studenter är positiva men har på olika grunder en något mera kritisk hållning.

Institutionsledningarna pekar på problem, särskilt när det gäller frågan om brukares inflytande över utbildningen som helhet som t.ex. brukarinflytande vid utformningen av utbildningsplaner, i beslutande organ eller vid utformningen av

prov och examinationer. Ingen av utbildningarna har brukare med i beslutande organ. Och – ledningen vid flera utbildningar uteslöt eller ställde sig mycket tveksamma till att det faktiskt är möjligt och önskvärt att ge brukare reell makt över socionomutbildningen. Minst tveksamma var Örebro.

Vid flera lärosäten diskuterades frågan om brukarinflytande i socionomutbildningen som en ”utbildningsrevolution” och frågan ställdes om vi verkligen är beredda på den. Flera varnade också för en utveckling där brukarmedverkan inte tas på allvar och där brukare kommer att tjäna som ”gisslan” eller ”prydnad” i olika sammanhang. Å andra sidan fanns också varningar för en överromantisering av brukarmedverkan. Frågan om vilken kunskap det är som vi efterfrågar ställdes också liksom frågor om vilka brukares kunskaper det gäller.

Studenterna uttryckte också en del kritik, men då oftast mot brukarmedverkan i undervisningen. Då gällde det oftast brukares medverkan i enstaka föreläsningar som enligt studenterna ibland blir alltför personligt utlämnande eller alltför hätska mot socionomkåren.

Slutsatsen är, trots en del negativa synpunkter, att utvecklingen mot en fungerande brukarsamverkan är en nödvändighet för framtidens socionomutbildningar.

5. Kommentarer från brukare i två BRUS-projekt

Två delprojekt inom BRUS-projektet har som nämnts rapporterats separat. Det gäller forskningscirkeln som anordnats vid Ersta Sköndal och kursen i social mobilisering i Lund, där kursdeltagarna varit både studenter och brukare. Vid platsbesöken i Lund och Ersta Sköndal mötte vi brukare som deltagit i projekten och som förmedlade en del speciella synpunkter.

Deltagarna i forskningscirkeln vid Ersta Sköndal representerade själva brukarorganisationer. Alla var mycket positiva till forskningscirkeln. De betonade att de upplevde sig som likvärdiga medlemmar i cirkeln. De pekade på faran att brukarmedverkan i socionomutbildningen utformas så att den bidrar till individualisering av problem som egentligen är strukturella. De varnade också för den etiska problematik som kan uppstå när en brukare berättar om sina erfarenheter, d.v.s. för brukarmedverkan som ”socialporr”. Betydelsen av att studenter och brukare möts och analyserar problem tillsammans berördes också. En sådan samverkan kan vidga de förklaringsmodeller som båda parterna använder i mötet. Det är också viktigt att träna olika typer av möten och samverkansprojekt för att dämpa den rädsla för varandra som ofta förekommer,

en rädsla som kan övergå i maktövertagande. En annan synpunkt var att brukare borde få någon typ av utbildning för att verkligen på olika sätt kunna delta i utbildningssammanhang.

De brukare vi mötte pekade också på de svårigheter som kan vara förknippade med att hitta brukare som kan och vill medverka eller att hitta brukare som kan ge aktuell och relevant kunskap om brukares situation. De påpekade att det ofta skiljer både i kunskap och aktualitet mellan icke organiserade brukare och medlemmar i en organisation.

I Lund mötte vi brukare som deltagit i den s.k. mobiliseringskursen. Samtliga var överväldigande positiva. De kände sig privilegierade och hade upptäckt sina egna resurser och att deras erfarenheter och kunskaper var värdefulla. Alla intygade att de hade fått ett helt annat självförtroende och de hade insett att de som brukare egentligen inte skilde sig särskilt mycket från studenterna. Några deltagare hade skrivit ner sina erfarenheter inför platsbesöket.

Flera av de brukare som vi mötte vid platsbesöket hade efter kursen engagerat sig som mentorer och handledare för studenterna i en annan kurs. Flera vittnade om att känslan av att ha en kunskap som var efterfrågad upplevdes som oerhört positivt. I diskussionen om vad den speciella brukarkunskapen skulle kunna användas till utöver samverkan med socionomutbildningen berättade någon att det i Danmark finns professionella brukare, som arbetar som personliga ombud för andra brukare. En utbildning och organisation för något sådant i Sverige efterlystes.

Det kan nämnas att även de studenter som vi träffade vid platsbesöket i Lund var överväldigande positiva till den gemensamma mobiliseringskursen och till att ha brukare som mentorer.

6. Intryck från intervjuer med lärare och ledning

I det följande sammanfattas några intryck från samtal och enkätsvar från lärare och institutionsledning. Vissa synpunkter har berörts tidigare, medan andra inte har funnit någon plats tidigare i redovisningen.

Intresset för brukarsamverkan skiljer sig mycket. Någon utbildning medgav att brukarsamverkan var en ”blind fläck” medan en annan diskuterade en brukargodkännandestämpel på utbildningen, en slags motsvarighet till ”svanenmärkning”. Intrycket är att brukarsamverkan inte betraktas som en ekonomisk fråga. Som ett skäl för bristande intresse angavs att brukare och akademiker befinner sig på olika spelplaner och att någon slags gemensam bas

skulle behöva arbetas fram. I någon intervju uttrycktes farhågor för att utbildningens teoretiska status, som redan är låg, ytterligare skulle kunna försämrats genom brukarsamverkan.

Vid några av lärosätena tycktes brukarsamverkan vara en angelägenhet för hela kollegiet. I andra fall drevs frågan om brukarsamverkan av någon eller några lärare. Kollegerna var i de fallen i ibland positiva men oengagerade i andra fall tämligen negativa och ointresserade.

Data visar tydligt att intresset för och stödet från kollegiet och ledningen för idén om brukarsamverkan i olika former är helt avgörande för utfallet. De visar också att bristen på idéer om brukarsamverkan kan vara ett mäktigt hinder.

Som redan nämnts förekommer praktiskt taget inte alls brukarinflytande i den meningen att brukare har reell makt vid utformningen av de deltagande socionomutbildningarna. Det råder osäkerhet om huruvida brukare har rätt att delta i de akademiska beslutsprocesserna. Några utbildningar har tämligen avancerade planer på brukardeltagande i form av reellt brukarinflytande på utbildningen i sin helhet, medan andra lämnar fältet fritt för den enskilde läraren att ta brukarkontakter för brukardeltagande i undervisningen eller för studenters studiebesök eller projektarbeten.

7. Intryck från intervjuer med studenter

Studenterna påpekar att brukares berättelser i föreläsningsform kan verka på olika sätt. Alltför negativa berättelser vänder taggarna utåt, skapar känsla av vanmakt, nedvärdering av den egna professionen bland studenterna. Å andra sidan, menar studenterna, kan brukares berättelser skapa känslomässig inlevelse i en brukares situation, men kanske kan dessa berättelser ersättas av skönlitteratur, film eller forskningsrapporter.

Som nämnts verkar studenterna hellre vilja ha diskussionsgrupper där studenter och brukare, men också lärare och praktiker ingår. De nämner möjligheten att utveckla projekt tillsammans med brukare. De önskar också att institutionen hade ett tydligare nätverk av brukare och brukarorganisationer som de själva kunde söka kontakt med. En del studenter förordar förpraktik för antagning till socionomutbildningen, eller krav på att studenterna deltar i någon form av frivilligt socialt arbete.

Studenterna är positiva till brukarsamverkan vid seminarier och examinationer. De ser det som mycket intressant att delta i kurser där en del studenter är brukare, d.v.s. liknande den s.k. mobiliseringskursen i Lund.

Brukarsamverkan i form av deltagande i forskarutbildning har också nämnts liksom brukarsamverkan i forskningsprojekt eller i uppsatser då brukare skulle kunna delta inte bara som informanter utan också som likvärdiga parter t.ex. i analys av data och resultat och/eller som brukarhandledare. Ett diskussionsforum för studenter och brukare på nätet var en möjlighet som nämndes liksom att brukare skulle kunna delta i utformningen av manus till rollspel.

Studenterna är genomgående kritiska mot att de ofta möter personal i brukarorganisationer eller frivilligverksamheter eller anhöriga i anhörigföreningar snarare än brukare när de söker brukarerfarenheter och brukarkunskap. Studenterna påpekar också att de allra flesta studenter har egna brukarerfarenheter som skulle kunna utnyttjas bättre i utbildningen. En idé som studenterna är intresserade av är att ha brukare som mentorer i utbildningen. Samarbete mellan studenter och brukare, t.ex. i att göra en film, skriva en rapport eller uppsats nämner studenterna också som mycket intressanta möjligheter.

En student säger på tal om att ge brukare större inflytande över socionomprogrammets utformning att det nog skulle skapa problem. Vad han visste så finns redan strider mellan olika lärarkategorier om tid och resurser. Om ytterligare en part kom med skulle problemen förmodligen öka.

8. Återkommande teman

Det finns några genomgående teman i samtalen. Anledningen till att vi vill lyfta fram dem är att de kan vara av betydelse för möjligheterna att utveckla en fruktbar samverkan mellan socionomutbildning och brukare.

Den gamla motsättningen mellan praktik - teori

Ständigt återkommande i samtalen med lärare och studenter liksom med brukare är den urgamla dikotomin och motsättningen mellan teori och praktik. Ibland framställs det som om adjunkter står för praktikperspektivet och lektorer och doktorander för teoriperspektivet, vilket dock inte helt överensstämmer med våra erfarenheter. Motsättningen förs vidare ibland studenterna och i vissa fall verkar det som om brukare och brukaranknutna organisationer späder på genom en nedvärderande attityd till de teoretiska delarna av utbildningen. Detta väcker frågor om hur ämnesutvecklingen, utvecklingen av socionomutbildningen och professionen och av brukarsamverkan påverkas av detta. En personlig synpunkt från panelen är att hittills har motsättningen mellan teori och praktik visat sig vara helt ofruktbar och frågan är om tiden inte är mogen att lägga den helt åt

sidan och övergå till den mera fruktbara utgångspunkten att teori och praktik är oskiljbara i socialt arbete som akademiskt ämne och profession.

Individualisering av socialt arbete

Panelen har noterat en påtaglig tendens från alla parter att framställa socialt arbete som en fråga om det som händer i mötet mellan en socialsekreterare eller annan myndighetsutövare och en klient. Genom de exempel på socialt arbete som ges i samtalen framstår socialt arbete som ensidigt inriktat på att behandla enskilda individer. Mycket sällan framställs socialt arbete som samhällsarbete eller arbete på en mera strukturell nivå. I något sammanhang nämns att individualiseringen av socialt arbete kan vara en stor fara genom att studenterna får otillräcklig träning i att urskilja de strukturella dimensionerna på individers problem.

9. Hinder och möjligheter för brukarsamverkan i socionomutbildningen

I det följande vill vi till sist i punktform försöka ge en uppfattning om hinder och möjligheter för brukarsamverkan som vi funnit i vårt datamaterial.

Hinder för brukarsamverkan

Utöver de rent administrativa hinder, faktiska eller inte, som kan förekomma ges också uttryck för en del andra hinder som t.ex.:

- Otydlig organisation och bristande kontinuitet för program- och kursutveckling, vilket gör det svårt att engagera brukare liksom att bedöma hur brukares erfarenheter kan användas för att utveckla socionomprogrammet som helhet.
- Lärares uppfattning att de själva är överutnyttjade och har brist på tid gör att upprepning av program och kurser blir mera attraktivt än utveckling av dessa.
- Trötthet bland lärare och ledning orsakad av det som uppfattas som påbud uppifrån om jämställdhet, mångfald, studentinflytande, etniskt, religiöst och sexuellt lika-berättigande m.m. varför brukarsamverkan riskerar att uppfattas som ännu ett påbud.
- Föreställningen att vi inte vet vilka processer som brukarmedverkan i utbildningen kan starta skapar rädsla för att kompetens saknas för att ge det stöd som kan behövas.
- Bristande samverkan mellan brukarorganisationerna och bristande överblick över vilka organisationer som finns är ett praktiskt hinder.

Stöd för brukarsamverkan

Utöver insikten om att samverkan med brukare och brukarorganisationer är väsentlig för att skapa en bra socionomutbildning, ger data en del konkreta uttryck för stöd för brukarsamverkan.

- De nationella examensmålen för socionomutbildningen ger starkt stöd för brukarsamverkan (Bilaga 2 i Högskoleförordningen).
- Nya kunskapsöversikter som ger djupare kunskap om brukarsamverkan finns tillgängliga.
- Brukare och brukarorganisationer visar positivt intresse för att engagera sig i socionomutbildningen.
- Studenterna kräver att utbildningen skall ge dem erfarenheter ”på riktigt”.
- Kostnaderna förknippade med brukarsamverkan är inte oöverstigliga.
- Det allra viktigast stödet verkar vara en positiv inställning till brukarsamverkan i kollegiet och hos institutionsledningen.

Slutord

I december 2008 avslutades BRUS-projektet med ett seminarium i Växjö. I seminariet deltog förutom projektledaren och panelen, representanter från brukarorganisationer, studenter, samtliga projektansvariga lärare samt i nästan alla fall också representanter för institutionsledningen vid de deltagande lärosätena. Vid seminariet presenterades och diskuterades de olika projekten och panelen redogjorde för sina ännu obearbetade intryck av platsbesöken. Som en sista punkt i seminarieprogrammet diskuterades hur brukarsamverkan i socionomutbildningen skulle kunna utvecklas vidare.

De församlade var eniga om att det behövs en nationell handlingsplan för brukarsamverkan i socionomutbildningen och att erfarenheterna av BRUS-projektet bör föredras så snart som möjligt för Högskoleverket.

Det nätverk som nu har bildats av deltagarna i projektet kan vidgas till att omfatta samtliga socionomutbildningar. Av det skälet bör brukarsamverkan diskuteras i den s.k. samarbetskommittén för socionomutbildningarna i Sverige liksom i det s.k. professorskollegiet.

Erfarenheterna från BRUS-projektet behöver publiceras i olika sammanhang, t.ex. i facktidskrifter för socionomer och för socionomutbildare, men också i skrifter som kan nå brukare och brukarorganisationer. Olika publiceringar via internet behöver också ske.

Studenterna uttryckte intresse för att bidra till att det skapas ett nätverk av de studentföreningar som engagerar socionomstudenter och att brukarsamverkan blir ett av de första diskussionsämnen i ett sådant samverkansforum.

Representanterna för brukarorganisationerna uttryckte dels stor glädje över den utveckling av brukarsamverkan i socionomutbildningen som BRUS-projektet inneburit och dels stort intresse för att aktivt bidra till att utveckla samarbetsformerna.

Socionomutbildningen i Växjö åtog sig att om cirka ett år kalla till en konferens om brukarsamverkan. Ersta Sköndal utmanade övriga lärosäten att till dess utveckla än bättre sätt att ta tillvara brukares speciella erfarenheter såväl i programutveckling som vid genomförande av socionomutbildningen.

10. Bilagor

Bilaga 1

Self-assessment; Service-users involvement in the social work-education. Enkät inför uppföljningen av BRUS-projektet.

Bilaga 2

Peter Beresford: Service User Involvement In The UK And Sweden: An initial comparison.

Bilaga 1

LUND
UNIVERSITY

Self-assessment; Service-users involvement in the social work-education

Answers should be written in the English language underneath each question. Use as much space as needed.

Social Work Subject Development

1. In regards to subject development, in what fashion is the knowledge and experience of service users incorporated into your [social work] programme studies?

Answer:

2. How could the knowledge and experience of service users be put to practical use with respect to development of social work as an academic field?

Answer:

Professional Development

Educational planning

3. Comment if, and if so, how the opinion of service users is reflected in your [social work] programme studies? For example, how is the knowledge and experience of service users incorporated into the *planning* of your [social work] programme studies?

Answer:

4. In what ways could the knowledge and experience of service users be incorporated when planning your entire [social work] programme of study?

Answer:

Effectuation of the educational plan (ie., planning and implementation of educational activities)

5. In what ways is the knowledge and experience of service users included when *planning* pedagogical strategies and examination design for students of social work?

Answer:

6. How could the knowledge and experience of service users be merged with this planning?

Answer:

7. Describe the *various forms* of service user contributions represented in the *teaching and examination* in your [social work] programme studies.

Answer:

8. In what fashion could service users contribute to teaching, including examinations?

Answer:

9. Outline the pedagogical, knowledge-related and ethical deliberations which form the foundation of service user contributions in teaching and examination. For example, are there special considerations relating to in which courses or circumstances it is possible to optimally utilize service user input?

Answer:

Responses to service user contribution

10. Identify the points of argument which most characterize the staff debate *for* respective *against* service user contribution in teaching and examination of social work students.

Answer:

11. Explain how students usually react in teaching and examination situations where service users are involved. In evaluating these course elements, what views are expressed by participating social work students?

Answer:

Finally:

12. Describe any plans to increase service user contributions in your social work programme studies, pertaining to the social work subject and the development of social work as a profession.

Answer:

13. Comment *if*, and if so, *how* service user contributions in your programme studies can promote goal fulfillment for social work education. At this part we are specifically interested in your experiences from the NSHU-project.

Answer:

Thank you for your cooperation!

Bilaga 2

Peter Beresford

Service User Involvement In The UK And Sweden: An initial comparison

Introduction

Service user involvement in social work education is a recent development. But although it has only a short history, already it is an international development, with policy and practice taking different forms in different countries.

My involvement in two national initiatives, one in England, the other in Sweden, have made it possible for me to make some initial comparisons. The initiative in the UK is one that has been jointly led by SCIE (the Social Care Institute for Social Care, which has been given responsibility by government to develop the knowledge base of social care) and Shaping Our Lives, the independent national user controlled organization and network. The aim of this initiative, funded by the UK Department of Health has been to develop a strategic approach to taking forward user involvement at national level through collaboration between service users, social care and education and training organisations. Latterly, carers have become an additional partner in the project. I have been involved in the Swedish initiative as a member of the panel which has met with eight universities discussing with them their progress on service user involvement in social work education.

A key difference

The major difference that can be identified between the UK and Swedish situations is that in England, since the introduction of professional qualification at degree level at the beginning of the twenty first century, there is a legal requirement for there to be user involvement in all aspects and stages of social work education at both qualifying and post-qualifying levels. The same requirement does not currently exist in Sweden. English colleges have also received a sum of money to support the costs of user involvement from central government each year since this reform was introduced. Such funding and legislative requirements have helped advance user involvement in social work education in England, by providing a lever for educators and service users who are committed to developing it. However, user involvement it is still patchy in

the UK, with examples of very good practice in some areas and poorer, less developed practice elsewhere.

Areas for involvement

User involvement in England is required and expected in student selection and assessment, in shaping and monitoring the curriculum, in presentations and teaching and in learning materials. It should also be embodied in the theories and ideas that are taught. So, for example, the social model of disability and the philosophy of independent living developed by the disabled people's movement generally figure on social work courses. Some placements are also taking place in service user organisations – and the same thing can be seen to be happening to varying degrees in Sweden.

Areas of difference

Different groups of service users seemed to be involved in the UK and Sweden. In the UK, disabled people, mental health service users and people with learning difficulties, as well as families with children, most often appear to be involved. In Sweden, people who had been in the criminal justice system and people who had used illegal drugs seemed to be more involved. I did not see any people with learning difficulties involved in Sweden.

Involving people with physical and sensory impairments and with learning difficulties raises access issues. Physical and communication access must be addressed if they are to be involved on equal terms. This may be an area for further work in Sweden. In both Sweden and the UK, older people do not seem to be as much involved as might be hoped, given that they are the largest single group of people eligible for and using social care services. There does so far seem to be a stronger awareness of physical, communication and cultural access issues in the UK than in Sweden.

It was evident in the Swedish project that while some social work students were not interested in service user involvement, others were very interested in getting involved. This seemed to be particularly true where they had shared experience and identities as service users and valued the direct experience that service users brought into their professional education. Students seem to have been less involved in the UK, but the Swedish experience suggests that not only may this bring

many benefits to students, but it may provide further insights and support for user involvement, encouraging its positive development.

There seem to be differences between service user organisations in the UK and Sweden. In Sweden I encountered people involved in organisations of former drug users, alcohol temperance organisations and organisations for people with experience of prison and the criminal justice system. In the UK, there is much more emphasis on the involvement of people who are part of organisations controlled by disabled people, mental health service users and people with learning difficulties. Such organisations seem to have developed differently in the two countries.

Barriers in the UK

Perhaps because user involvement is a requirement in England, policy and practice for paying service users for their contribution, time and expertise have developed extensively. This has encouraged service users to get involved. Benefits policy however has not necessarily been consistent with service users getting involved and this has created barriers, although some reforms are currently taking place in national policy and practice. The same progress on payment does not seem to have been made generally in Sweden.

In the UK, there has so far been a failure to address user involvement across different issues. This means that although service users and their organisations are increasingly expected to get involved in consultations and other initiatives for participation across a wide range of policies, at local and national levels, little attempt has been made to integrate these demands or to support service users and their organisations' capacity to take them on. It is not clear if the same problem exists in Sweden.

Related to this, in the UK, while the government has committed itself to supporting the development of a national network of local user controlled organisations, which would ideally be the focal point for all such involvement, as yet adequate and reliable funding and resources have not been made available for this. The funding of user controlled organisations remains inadequate and insecure, so that some organisations are failing, even as new ones are being set up. This puts a real limit on the degree of effective user involvement that can take place in social work education. The limited capacity of service user organisations in the UK means that many either do not know about or

are not involved in social work education, despite the important gains it may bring.

In the UK there seems to be a mismatch at present between the expectations of social work education departments, which are keen to advance user involvement and the resources available to service users and their organisations to undertake this. Instead of resources going from central and local state to service users' organisations to support capacity building among service users, in England, colleges are themselves having to finance and develop training for user involvement in social work education. Since they only receive their state funding on an annual basis and it is limited, it is also difficult for them to think and act strategically over the longer term.

One area where work seems to be advanced in the UK is in the development of service user materials for social work education. The disabled people's movement, particularly, but other movements too, have produced theory, new research approaches, research findings, articles, DVDs and books which are widely used on social work courses. It is not clear that the same things is yet happening in Sweden, although it represents a valuable expression of 'user involvement'.

Similarly in the UK, service users are increasingly being recruited to social work departments as members of staff, particularly with responsibility for developing user involvement, but also in other more mainstream roles. I am myself identified as both a service user and a senior academic teaching and researching in a social work department. This may be an area where more work could helpfully be undertaken in Sweden in terms of encouraging the recruitment of service users to staff. The employment of such user involvement workers may also offer social work departments a helpful route to develop enhanced user involvement in Sweden. People with experience as service users are also increasingly undertaking PhDs in the UK and this may be another area for expansion in Sweden.

Helpful ways forward

As I mentioned at the beginning of this report, a strategic national initiative to advance user involvement in social work education has existed for several years in England, funded by the Department of Health. A web-based network is currently being established as part of this. There have also been a number of national as well as regional and local conferences on the subject, bringing together different stakeholders

and sharing learning and experience. This could offer a helpful precedent for people concerned with user involvement in social work education in Sweden.